

LA HISTORIA DI MALTA (MALTA TARİHİ)

Pugliese, Antonio. (1585). La Historia Di Malta (Malta Tarihi)¹

Çev.: Abdulsalam Arvas*

Orta dönem İtalyancası ile 1565 tarihindeki Malta Kuşatmasını şiir şeklinde anlatan bir eser bulunmaktadır. Bu destansı şiir, o dönem Avrupalılar için bir destan mahiyetinde olup, halk edebiyatında buna tarihî türkû denmektedir. Dönemin olaylarına şahit olan destansı şiirin yazarı Antonio Pugliese adlı şahıs Sicilyalı olup, şiirinin pek çok dördlüğünde Turgut Reis'ten bahsetmektedir. Şair Antonio Pugliese, şiirinde Malta'nın kurtuluşunu Haçlıların İnebahtı zaferinin habercisi olarak değerlendirmektedir. 1585'te yazılan bu eserin orijinal adı “La Historia Di Malta” (Malta Tarihi) olup, eser Fransa Ulusal Kütüphanesi'nin Nadir Eserler Bölümünde kayıtlıdır. İlk olarak “Besieged Malta 1565” (1565 Malta Kuşatması) adlı eserde adını öğrendiğimiz bu destansı şiir kitabını daha sonra internet ortamında tespit ettik ve orijinalini elde edebildik.

Bizim için bu destansı şiiri Eski İtalyancadan İngilizceye anlam açısından çevirme zahmetinde bulunan İngilizce Öğretmeni Anna Roberta'ya müteşekkirimiz. İngilizceye çevrilen bu metin tarafımızdan Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu şiirde Hristiyanlık âlemi öne çıkarılmakta, Fransız asıllı Malta şövalyesi De La Valette bir kahraman, Türkler ve Turgut Reis ise yıkıcı ve kötü karakterler olarak gösterilmektedir. Aslında Valette, Kanuni Sultan Süleyman'ın Rodos fethinde karşısına çıkan ama o dönem affedilen genç Rodos şövalyelerinden biridir. 16 sayfalık şiir formunda yazılmış olan bu kitaptaki destan ana hatlarıyla nesir olarak aşağıdaki şekildedir:

¹ Bu eser, Fransa Ulusal Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü RES-YD-1493 numarada kayıtlıdır.

* Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/ Türkiye, aarvas@karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7553-183X.

La Historia Di Malta (Malta Tarihi)

Turgut Paşa'ya emir; Malta Kalesi'nin fethi için Vezirim Mustafa Paşa'yı Başkomutanlığa, Takımadaları Beylerbeyi Piyale Paşa'yı da donanma kaptanlığına atadım. Size güvenim tam olduğu için bu seferdeki askerlerime yardım etmenizi ve bu seferdeki gönüllü leventlerin başındaki yüzbaşılarla işbirliği yapmanızı istiyorum. -*Kanuni Sultan Süleyman, Turgut Paşa'ya 29 Ekim 1564 tarihli mektuptan-*

Malta Adası ve Malta Şövalyeleri Kutsal Tarikatı, 1500'lerde Osmanlılar ve Hristiyanlar arasında Akdeniz'de hâkimiyet için yapılan savaşlarda büyük stratejik öneme sahip bir rol oynadı.

Hospitaller Şövalyeleri (ya da St. John) Düzeni, Malta Şövalyeleri Düzeni adı ile yeniden oluşturulduğunda, 1530'da Osmanlı donanmasına karşı yaptıkları eylem, Kanuni Sultan Süleyman'ı kendilerine karşı gönderilen büyük bir donanma toplamak için harekete geçirdi. Dragut'a hitaben bahsi geçen bu taarruz emri (Turgut Paşa: Bodrum, 1485 - Gozo, 25 Haziran 1565), adaya saldırarak olan birliğin hazırlığına ilişkin olarak Süleyman'ın imzaladığı ve İstanbul ile Malta arşivlerinde muhafaza edilen üç tarihî belgeden biridir.

Büyük Kuşatmanın dramatik günlerinin izini sürmeden önce, Rodos Şövalyeleri'nin tarihini ve onların Malta Adası'na gelişlerini yeterince bağlamsal şekilde ifade etmek uygun olur. Aralık 1522'de Rodos adası Kanuni Sultan Süleyman'ın (Trabzon, 1494 - Zigetvar, 1566) orduları tarafından ağır saldırıya uğradı ve fethedildi. Hayatta kalan Hospitaller Şövalyeleri ve Türklere boyun eğmek istemeyen yaklaşık 3000 Rodoslu yerli insan, papalık filosunun cephaneliği olan Civitavecchia'ya ulaştıklarında gemileriyle adadan çekilmelerine izin verildi.

Papa Clement VII, Büyük Üstat Philippe Villiers de L'Isle-Adam'ın isteği üzerine, onlara Şövalyelerin varlığı sayesinde büyük bir gelişme dönemi yaşayan Viterbo şehrini verdi ve şehir sadece onların varlığı sayesinde 1527'de Orta İtalya'yı işgal eden ve baskınlarını Roma Yağmalaması ile sonuçlandıran Lanzichenecchi'den kurtuldu.

La Historia Di Malta (Malta Tarihi)

Harsburg Kralı V. Charles'ın, Malta adasını Şövalyelere kalıcı kiralama hakkı veren bir kararname yayınladığı 1530 yılına kadar onlar Viterbo'da kaldılar. Sembolik kira bedeli, eğitimli bir avcı şahinin yıllık tedarikinden oluşuyordu.

Böylece tarikat, amacı tehdidi kökünden ortadan kaldırmak olan Kanuni Sultan Süleyman'ın emriyle Osmanlı İmparatorluğu tarafından yürütülen ve 1565 yılında Malta Kuşatmasına karşı çıkan “Malta Şövalyeleri” adını aldı. Malta Şövalyeleri donanmaları ile Osmanlı korsanlarını ve savaş gemilerini temsil ediyordu. Balbi'nin, tarihi yeniden inşasına göre, Osmanlı donanması Mart ayında İstanbul'dan ayrıldı ve 18 Mayıs'ta şafakta Malta'da görüldü, ancak hemen karaya çıkmadı; adanın etrafından dolandı ve nihayet 60 gemi ile Büyük Valetta Limanı'ndan yaklaşık 10 km uzaklıktaki Marsaxlokk limanına (diğer varyantlara göre Cala di Marsaskala'da) karaya çıktı.

Operasyonların genel komutanlığı, Malta'ya yapılan saldırıya karşı olan Dragut'a aitti (belki de Giannettino Doria tarafından Dragut'un ele geçirildiği 1543 yılına dayanan Büyük Üstat Jean Parisot de La Vallette'ye bir şükran borcunun ardından) ancak o, Kanuni Sultan Süleyman'ın emrine boyun eğmek zorunda kaldı.

Dragut, gemisi fırtınaya yakalandığı için kuşatma harekâtı çoktan başladığı bir esnada Malta'ya ulaştı ve bu sırada kara kuvvetleri komutanı vezir Kızıl Ahmedli Mustafa Paşa ile Amiral Piyale Paşa arasında garip bir durum vuku bulmuştur, ikisinin arasında uygulanacak strateji konusunda çelişkili görüşler vardı:

Piyale Paşa, donanmasını güçlü Akdeniz rüzgârlarından ve herhangi bir dış saldırıdan korunan Büyük Valetta Limanı'na demirlemeye karar verdi ve bu nedenle Sant' Elmo kalesine saldırıyı önerdi.

Mustafa Paşa ise adanın merkezinde bulunan antik başkent Medine'ye bir saldırı girişiminde bulunmayı ve ardından karadan San Michele ve Sant' Angelo kalelerine saldırıyı daha akıllıca buldu.

La Historia Di Malta (Malta Tarihi)

Piyale Paşa, Sant' Elmo'daki şövalyeleri yenmenin sadece birkaç gün süreceğine arkadaşlarını ikna ederek veziri alt etti. Böylece 24 Mayıs'ta bombalamayı başlatmak için 21 top bataryası yerleştirildi. Dragut birkaç gün sonra Malta'ya vardığında, Piyale Paşa'nın tercihini doğru bulmadı, ancak başlamış olan saldırıyı durdurmayı da onursuz buldu.

Fort Sant' Elmo, De La Vallette'nin sonuna kadar savaşmasını emrettiği adanın çiftlik evlerinden toplanan yüz şövalye ve yaklaşık 500 milis tarafından savunuldu ve García tarafından vaat edilen takviye gelene kadar direnmeye çalıştı. Álvarez de Toledo y Osorio, Sicilya Valisi.

Büyük bombalama baskınları, bir haftadan daha kısa bir sürede kaleyi moloz haline getirdi, ancak De La Vallette ve diğer iki San Michele ve Sant' Angelo kalesinin şövalyeleri, yaralıların yerini yeni birliklerle değiştirdi ve geceleri kaleyi gizli patika yol aracılığıyla onardı. Kale ve şövalyeler, aralıksız bombalamaya rağmen direnmeye devam etti.

8 Haziran'da, modern tarihçilerin her gün yaklaşık 6.000 top mermisinin patladığını tahmin ettiği aralıksız bombalamalardan bitkin düşen Şövalyeler, Büyük Üstada, sahadaki düşmana bir sorti yaparak elinde bir kılıçla ölmek için izin isteyen bir mesaj gönderdiler.

Buna karşılık, Büyük Üstat, Şövalyelerin ölmesi gerekiyorsa, onun emrettiği şekilde ölmelerinin daha iyi olacağını söyledi: "Hayatlarımızı birer birer feda ederek Avrupa'ya ve Hristiyanlığa zaman kazandıracağız".

18 Haziran'da Sant' Elmo artık moloz yığınınna dönmüştü. Mustafa Paşa ve Dragut bir tepenin üzerinde bir başka saldırıya tanıklık etmek için durdular, ancak iki komutanın sancakları, top menzilinin sınırında olmasına rağmen üzerlerine ateş eden Malta topçusunun dikkatini çekti.

Dragut, alnına isabet eden bir taş parçasıyla yaralanarak öldü. Kroniklere göre, atış Sicilyalı topçu Giovanni Antonio Grugno tarafından ateşlendi, ancak popüler efsaneye göre atış bizzat Büyük Üstad De La Vallette'nin kendisi tarafından yapıldı.

“Bazılarının dediği gibi Türk bataryalarından değil, Sant’ Angelo Kalesi Şövalyesi tarafından uygun bir şekilde ateşlenen bir top atışı -ana ordu komutanlarının çok fazla riskiyle birlikte topçularının o saatte ateş etmesi pek olası değil- birkaç tane taş havaya uçurdu ve taş parçalarından biri Malta’nın sağlığını ve Hristiyan denizcilerini en avcı ve zararlı Kâfir Corsale’den kurtarmak için Dragut Paşa’nın kafasına, sağ kulağına doğru vurdu. Ve büyük sarığı onu savunmaya yetmedi, böylece darbe hemen ölümcül olarak değerlendirilmedi, kan tükürdü ve yavaş yavaş kelimeler boğazında düğümlendi. Ve Mustafa Paşa kendi köşkünü yapabilsin diye, kendi kötülüğünün gizli tutulmasını emrederek ve onu taşıyarak derhal üstünü örttü”. -*Mösyö de Boudreille*-

Bosio’ya göre Dragut, 25 Haziran 1565’te Sant’ Elmo kalesinin düştüğü haberini aldığı anda Gozo’da öldü.

Malta’da onun ölümüyle, Dragut’a yıllar önce bir falcı tarafından yapılan kehanet gerçekleşti: “O da Din Topraklarında şiddetli bir ölümle ölmeli”.

23 Haziran’da Türkler, tutsaklardan intikam alarak Sant’ Elmo kalesinden geriye kalanları almayı başardılar: Yakalanan şövalyeleri katlettiler, bedenlerini darağacına asarak diğer iki kalede bulunan şövalyelerin mevzilerine doğru limanın suları üzerinden ittiler.

De La Vallette, aynı dehşetle yanıt verilmesini emretti: Tüm Türk mahkûmların kafaları kesildi ve kafaları düşman kampına doğru topraklarla atıldı.

Buna rağmen Türkler savaşı kazandı ve Piyale Paşa’nın filosu Büyük Valetta Limanı’na demir attı. Sant’ Elmo Kalesi’nin kuşatması, Yeniçeriler de dâhil olmak üzere en iyi askerlerinin yarısı olan 6.000 ölü Türk kurbanı saydı. Piyale Paşa da başından yaralanmıştı.

Mustafa Paşa, Piyale Paşa’nın dramatik stratejik hatasını anladı: Güçlü Sant’ Elmo, Dragut’un hayatı da dâhil olmak üzere insan hayatı açısından çok yüksek bir bedelle fethedildi.

La Historia Di Malta (Malta Tarihi)

7 Ağustos'ta Mustafa Paşa, San Michele kalesine ve Birgu kalesine iki saldırı başlattı. Türkler surlara yaklaşıırken, Büyük Üstat De La Vallette kaleyi kuşatanlara karşı ani bir sorti yapmaya karar verdi. Balbi, vakayinamesinde şöyle der:

“Büyük Üstat adamlarına şu sözlerle hitap etti: Eminim, düşersem her biriniz benim yerime geçebilir ve Düzenin onuru ve Kutsal Kilisemizin sevgisi için savaşmaya devam edebilirsiniz. Beyefendi şövalyeler, günümüz geldiğine göre ölelim!”

Sadece 26 Ağustos'ta, Sicilya Valisi tarafından gönüllülerle yüklü gemiler, adaya vaat edilen Büyük Yardım için Messina'dan ayrıldı, ancak Sicilya Boğazı'ndaki şiddetli bir fırtına nedeniyle gemiler derhal Sicilya'ya geri dönmek zorunda kaldı.

Bu büyük ölçüde ertelenen operasyonlar ve keşif seferi ancak 5 Eylül'de yola çıkabildi. Filo, 7 Eylül 1565'te adanın kuzeydoğu kıyısındaki Mellieha Koyu'na indi. Takviye kuvvetlerinin gelişi Türkler için bir lütuf darbesiydi. Belirleyici savaş, kalelerden toplu halde çıkan ve içinde şövalyelerin de yer aldığı Pietranera ovasında gerçekleşti.

Beş saatlik bir savaşın ardından Türkler geri çekildi ve çatışmanın sonunda sayısı 130 olan gemilerine bindiler.

12 Eylül'de Piyale Paşa'nın donanması, artık aralarında manevra yapacak kadar yeterli insan olmamasından ötürü gemileri düşmana bırakmamak için ateşe verilen filonun bir kısmını geriye bırakarak adayı terk etti.

Balbi ve Malta kronikleri tarafından kaydedilen kayıplar 31.000 Türk, 239 Malta şövalyesi, tüm milletlerden 2.500 piyade, 7.000 Malta vatandaşıydı. Osmanlılar bu kuşatmadan sonra bir daha Malta'ya saldırmadılar.

Valletta şehrinin tahkimatları Francesco Laparelli'nin eseri olarak yeniden düzenlenirken Malta Düzeni, askeri mimar Evangelista Menga tarafından adayı güçlendirdi.

La Historia Di Malta (Malta Tarihi)

Malta Şövalyeleri'nin kahramanca direnişi, Avrupa'ya Osmanlı İmparatorluğu'nu yenmenin mümkün olduğunu gösterdi ve bir güven ve intikam duygusu yayıldı.

Tüm Avrupa cephaneliklerinde, özellikle İspanya'da, Cenova'da, Venedik'te yapım aşamasında olan filolara birçok gönüllü katıldı, çünkü Yüce Porta ilk kez yenildi.

Onlar İnebahtı Savaşı'nın habercisiydiler. Hristiyan filosu Milazzo'da toplandı ve Messina, Ekim 1571'in ilk günlerinde yola çıktı.